

КАПІТАЛ БАНКІВ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ БАЗЕЛЬ-III: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

© 2014 ПАПАЙКА О. О., КОСОВА Е. В.

УДК 336.71

Папайка О. О., Косова Е. В. Капітал банків у контексті вимог міжнародних стандартів Базель-III: перспективи для України

Метою статті є узагальнення вимог Базельських стандартів до регулювання капіталу банків і визначення перспектив їх впровадження в Україні. Актуальність проблеми дослідження визначається необхідністю відновлення стабільності української банківської системи на основі стандартів Базель-III, метою яких є підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг. Узагальнено ключові положення вказаних стандартів: підвищення мінімальних вимог до базового капіталу, до капіталу першого рівня і до власного капіталу (з урахуванням захисного буфера консервації та контрциклічного буфера), посилення вимог до компонентів базового капіталу найвищої якості; наявність п'ятирічного перехідного періоду; зменшення капіталу банку на вартість інвестицій у дочірні та фінансові організації, що знижує ризики перехресного володіння. Визначено комплекс заходів, які мають вжити українські банки на шляху до впровадження стандартів Базель-III: скорочення неефективного капіталу і збільшення ліквідності; реструктуризація бухгалтерських балансів для поліпшення якості капіталу; коригування бізнес-моделей для створення гнучких і оперативних структур з ефективним капіталом; перегляд стратегії банківського планування, зокрема стратегії управління капіталом і ризиками банків. Обґрунтовано зміни у нормативно-правових актах НБУ для забезпечення відповідності термінології і методичних підходів стандартам Базель-III.

Ключові слова: капітал, банк, міжнародні стандарти, Базель-III, регулювання

Табл.: 2. **Бібл.:** 12.

Папайка Олександр Олександрович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Щорса, 31, Донецьк, 83050, Україна)

E-mail: bank@kaf.donduet.edu.ua

Косова Єліна Вадимівна – аспірантка, кафедра банківської справи, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Щорса, 31, Донецьк, 83050, Україна)

E-mail: kosova777@mail.ru

УДК 336.71

UDC 336.71

Папайка А. А., Косова Э. В. Капитал банков в контексте требований международных стандартов Базель-III: перспективы для Украины

Целью статьи является обобщение требований Базельских стандартов к регулированию капитала банков и определение перспектив их внедрения в Украине. Актуальность проблемы исследования определяется необходимостью восстановления стабильности украинской банковской системы на основе стандартов Базель-III, целью которых является повышение устойчивости банков и защита прав потребителей финансовых услуг. Обобщены ключевые положения указанных стандартов: повышение минимальных требований к базовому капиталу, к капиталу первого уровня и к собственному капиталу (с учетом защитного буфера консервации и контрциклічного буфера), усиление требований к компонентам базового капитала наивысшего качества; наличие переходного пятилетнего периода; уменьшение капитала банка на стоимость инвестиций в дочерние и финансовые организации, снижающее риски перекрестного владения. Определен комплекс мероприятий, которые должны реализовать украинские банки на пути к внедрению стандартов Базель-III: сокращение неэффективного капитала и увеличение ликвидности; реструктуризация бухгалтерских балансов для улучшения качества капитала; корректировка бизнес-моделей для создания гибких и оперативных структур с эффективным капиталом; пересмотр стратегии банковского планирования, в частности стратегии управления капиталом и рисками банков. Обоснованы изменения в нормативно-правовых актах НБУ для обеспечения соответствия терминологии и методических подходов стандартам Базель-III.

Ключевые слова: капитал, банк, международные стандарты, Базель-III, регулирование.

Табл.: 2. **Библ.:** 12.

Папайка Александр Алексеевич – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой банковского дела, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Щорса, 31, Донецьк, 83050, Україна)

E-mail: bank@kaf.donduet.edu.ua

Косова Елена Вадимовна – аспирант, кафедра банковского дела, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського (вул. Щорса, 31, Донецьк, 83050, Україна)

E-mail: kosova777@mail.ru

Paipaika O. O., Kosova E. V. Capital of Banks in the Context of the Requirements of Basel III International Standards: Prospects for Ukraine

The aim of the article is to summarize the requirements of the Basel standards to regulate banks' capital and definition of prospects of their implementation in Ukraine. The relevance of the study is determined by the need to restore the stability of the Ukrainian banking system based on the standards of Basel III, the purpose of which is to increase the stability of banks and the protection of the rights of consumers of financial services. The key provisions of these standards: increasing the minimum requirements for basic capital, capital of the first level and to equity (subject to a protective buffer conservation and countercyclical buffers), the increasing demand for core capital components of the highest quality; the presence of a transition period of five years; reduction in the bank's capital value of investments in subsidiaries and financial institutions, reduce the risk of cross-ownership were summarized. A set of activities that must be implemented in Ukrainian banks on the way to the implementation of the standards of Basel III were defined: reduction of the inefficient capital and increase of liquidity; restructuring of the balance sheet to improve the quality of capital; adjustment of business models to create flexible and efficient operational structures with capital; revision of the banking strategy planning, in particular management strategy and risk management of banks. The changes in the legal acts of the NBU to ensure compliance with the terminology and methodological approaches to Basel III were justified.

Key words: capital, bank, international standards, Basel III, regulation.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 12.

Paipaika Oлександр O. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department of Banking, Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky (vul. Shchora, 31, Donetsk, 83050, Ukraine)

E-mail: bank@kaf.donduet.edu.ua

Kosova Elina V. – Postgraduate Student, Department of Banking, Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky (vul. Shchora, 31, Donetsk, 83050, Ukraine)

E-mail: kosova777@mail.ru

Періодичні кризи, притаманні розвитку банківської системи України, доводять необхідність урегулювання на законодавчому рівні питань щодо створення ефективних механізмів, здатних забезпечити стабільність її функціонування. Протягом I кв. 2014 р. спостерігається тенденція зменшення рівня капіталізації банків і, як наслідок, – погіршення адекватності їх капіталу, а також перекадання банками ризиків на їх кредиторів, у тому числі вкладників. Підвищення рівня капіталізації банків є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, оскільки створює передумови для збільшення об'ємів кредитування економіки, а також налагодження прямих зв'язків із великими іноземними банками, які зацікавлені у наданні фінансування лише надійним банкам.

Нові міжнародні стандарти в області капіталу та ліквідності, відомі під узагальнюючою назвою Базель-III, були розроблені Базельським комітетом із банківського нагляду у складі комплексного пакету фундаментальних реформ міжнародної системи банківського регулювання і нагляду. Основною метою базельських стандартів є підвищення стійкості банків і захист прав споживачів фінансових послуг [1, с. 226]. Тому їх запровадження у національну практику є одним із шляхів відновлення стабільності української банківської системи.

Важливість окресленої проблеми привертає до неї увагу багатьох науковців. Зокрема, Сениц П. М. висвітлює діяльність суб'єктів правового регулювання банківської діяльності на міжнародному рівні, якими є Базельський комітет із банківського нагляду, Європейський Центральний Банк, МВФ, Комітет із міжнародних стандартів фінансової звітності тощо [2]. Лавренюк В. В. пропонує дефініції системно важливих банків на основі рекомендацій регуляторних органів, таких як Базельський комітет і Рада з фінансової стабільності [3, с. 366]. У статті Глебової Н. В. проаналізовано основні відмінності між вимогами МСФЗ і Базельського комітету банківського надзору при складанні фінансової звітності, визначено проблеми та напрямки їх узгодження [4]. Крупкою І. М., Паньків Х. П. проаналізовано стан українського банківського нагляду та готовність банків до виконання оновлених стандартів Базель-III [5]. Скаско О. І. надано оцінку рекомендацій Базельського комітету з питань банківського нагляду, законодавчих і нормативних актів, які формують організаційно-методологічні вимоги з ризик-менеджменту в банках України [6].

Високо оцінюючи науковий доробок указаних учених, слід визнати, що проблеми регулювання капіталу українських банків у координатах міжнародних стандартів Базель-III не знайшли необхідного висвітлення.

Метою статті є узагальнення вимог Базельських стандартів до регулювання капіталу банків і визначення перспектив їх впровадження в Україні.

Головною метою запропонованих в Угоді про капітал змін, які відповідають принципам Базеля-III, є підвищення якості, прозорості й удосконалення структури банківського капіталу, розширення практики покриття ризиків капіталом і стимулювання заходів щодо створення резервних його запасів. Зокрема, переважаючою формою капіталу першого рівня повинні стати прості акції та нерозподілений прибуток. Інструменти капіталу другого рівня мають бути гармонізовані. Передбачаються також заходи, спрямовані на стримування проциклічності банківської діяльності [7, с. 8]. У цілях поліпшення якості нагляду та управління ризиками в банківському секторі Базель-III вводить ряд нових стандартів відносно капіталу, левериджу (співвідношення власних і позикових засобів) і ліквідності. Нові стандарти і введення «буфера капіталу» вимагають від банків збільшення розмірів і якості капіталу в порівнянні з поточними вимогами Базеля-II (табл. 1). Нові показники левериджу і ліквідності доповнюють нормативи мінімальних вимог до капіталу, засновані на ризиках, як спосіб забезпечити стабільне функціонування банків при настанні кризи.

Угоду Базель-III посилює усі три компоненти Базеля-II, особливо компонент 1 – Розширені мінімальні вимоги до капіталу і ліквідності. Нові стандарти збільшують якість, стабільність і прозорість капіталу 1-го рівня, а також стійкість усієї системи до ризиків.

Основними елементами стандартів Базель-III є такі:

1. Підвищення вимог до мінімального капіталу 1-го рівня та базового капіталу 1-го рівня, їх поетапне збільшення.
2. Незмінний рівень коефіцієнта сукупного капіталу (8%), який за рахунок введення буфера консервації капіталу супроводжується збільшенням загального об'єму до 10,5% від активів, зважених за ризиком, з яких 8,5% мають припадати на частку капіталу 1-го рівня.
3. Поступове виключення деяких активів із базового капіталу 1-го рівня, упорядкування інструментів капіталу 2-го рівня, ліквідація капіталу 3 рівня. Інструменти капіталу, які більше не кваліфікуються як непрофільний капітал рівня 1-го, або капітал 2-го мають бути усунені протягом 10 років, починаючи з 2013 р.
4. Новий буфер консервації капіталу – використовується для покриття втрат у період фінансової і економічної нестабільності, формується виключно за рахунок базового капіталу. На банки, що не підтримують необхідний рівень цього буферу, передбачено накладення обмежень відносно виплати дивідендів, купки власних акцій і бонусів тощо.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика компонентів різних версій Базельських стандартів (побудовано за даними [8])

Компонент	Базель-II (Basel II)	Базель-III (Basel III)
Компонент I (Pillar I)	Мінімальні вимоги до капіталу (<i>Minimum Capital Requirements</i>)	Підвищені мінімальні вимоги до капіталу і ліквідності (<i>Enhanced Minimum Capital & Liquidity Requirements</i>)
Компонент II (Pillar II)	Наглядовий процес (<i>Supervisory Review Process</i>)	Посилене розкриття інформації і ринкова дисципліна (<i>Enhanced Supervisory Review Process for Firm - Wide Risk Management and Capital Planning</i>)
Компонент III (Pillar III)	Розкриття інформації і ринкова дисципліна (<i>Disclosure & Market Discipline</i>)	Посилений наглядовий процес для корпоративного управління ризиками і планування капіталу (<i>Enhanced Disclosure & Market Discipline</i>)

5. Контрциклічний буфер капіталу – вводить на додаток до буфера консервації капіталу залежно від економічної ситуації в країні та формується за рахунок базового або іншого виду капіталу, який використовується для покриття збитків.

6. Введення коефіцієнта левериджу (частки позикових коштів, або максимального плеча левериджу), який доповнює показники капіталу з урахування ризиків. Він розраховується відношенням обсягу капіталу 1-го рівня до сукупних активів без їх зважування на коефіцієнти, встановлений на рівні 3%. Паралельне використання коефіцієнтів, передбачених стандартами Базель-II і Базель-III, матиме місце з 1 січня 2013 р. по 1 січня 2017 р. Обнародування даних планується розпочати із 1 січня 2015 р., а перехід до Компонента 1 Стандартів Базель-III – із січня 2018 р.

7. Установлення нових вимог до системно важливих банків, які мають реалізувати комплексний підхід до формування капіталу шляхом комбінації надбавок капіталу, умовного капіталу та страхового кредиту тощо. Формування капіталу системних банків у більшому розмірі дозволить підвищити їх стійкість у стресових ситуаціях і банківської системи загалом.

Для оцінки якості капіталу банку і його здатності поглинання втрат у звичайній діяльності та стресовій ситуації застосовуються такі показники: співвідношення базового капіталу 1-го рівня і величини ризиків; співвідношення капіталу 1-го рівня банку і величини ризиків; співвідношення капіталу банку і величини ризиків. Капітал банку розраховується як сума капіталу 1-го рівня і капіталу 2-го рівня.

Капітал 1-го рівня призначений для підтримки нормального функціонування банку і поглинання втрат у момент їх виникнення. Капітал 1-го рівня розраховується як сума базового капіталу 1-го рівня і непрофільного капіталу 1-го рівня.

У розрахунок базового капіталу 1-го рівня включаються зареєстрований статутний капітал (у частині випущених простих (звичайних) акцій); емісійний дохід по простих (звичайних) акціях; фонди, сформовані за рахунок прибутку минулих років, окрім фонду дивідендів; прибуток минулих років, підтверджені аудитором. Базовий капітал 1-го рівня зменшується на суму збитків минулих років, прострочених, а також нарахованих і не отриманих доходів, що відносяться до минулих років, нематеріальних активів (за вирахуванням нарахованої амортизації); власних простих (звичайних) акцій банку, переданих йому в заставу; викуплених власних простих (звичайних) акцій; взаємної участі в статутних капіталах; участі в статутних капіталах банків, небанківських кредитно-фінансових організацій, небанківських фінансових організацій в розмірі не більше 10% статутного капіталу емітента, якщо сукупна сума такої участі перевищує 10% капіталу банку у вигляді випущених простих (звичайних) акцій; участі в статутних капіталах банків, небанківських кредитно-фінансових організацій, небанківських фінансових організацій у розмірі більше 10% статутного капіталу емітента.

Сума взаємної участі в статутних капіталах, що віднімається з розрахунку базового капіталу 1-го рівня, визначається як найменша з двох величин (суми участі банку в статутному капіталі іншого банку, небанківської кредитно-фінансової організації, небанківської фінансової організації та суми участі іншого банку, небанківської кредитно-фінансової організації, небанківської фінансової організації

в статутному капіталі банку) виходячи з даних обліку банку. При цьому перевищення суми участі банку в статутному капіталі іншого банку, небанківської кредитно-фінансової організації, небанківської фінансової організації над сумою участі іншого банку, небанківської кредитно-фінансової організації, небанківської фінансової організації в статутному капіталі банку включається в розрахунок участі банку в статутних капіталах банків, небанківських кредитно-фінансових організацій, небанківських фінансових організацій, що віднімається з базового капіталу 1-го рівня.

У розрахунок непрофільного капіталу 1-го рівня включаються зареєстрований статутний капітал (у частині випущених привілейованих акцій) і емісійний дохід по привілейованих акціях. Непрофільний капітал 1-го рівня зменшується на суму власних привілейованих акцій банку, переданих йому в заставу; викуплених власних привілейованих акцій.

Капітал 2-го рівня призначений для забезпечення поглинання збитків при припиненні діяльності банку. У його розрахунок включаються: залучений довгостроковий субординований кредит; фонди, сформовані за рахунок прибутку минулих років і поточного року (окрім фондів дивідендів), не підтверджені аудитором; прибуток поточного року з урахуванням використання; фонди переоцінки основних засобів, незавершеного будівництва, цінних паперів, що утримуються для продажу, інструментів хеджування; нереалізована курсова різниця від переоцінки іноземної валюти; загальні резерви на покриття можливих збитків від проведення активних операцій, створювані банком. Додатні суми фондів переоцінки, нереалізованої курсової різниці від переоцінки іноземної валюти включаються в розрахунок у повному обсязі, від'ємні суми виключаються в повному обсязі. Загальні резерви на покриття можливих збитків включаються в розрахунок в розмірі не більше 1,25% від суми активів, оцінених за рівнем кредитного ризику.

Капітал 2-го рівня зменшується на суму збитків поточного року; прострочених доходів, що відносяться до поточного року; доходів, нарахованих і не отриманих в строк понад 30 днів із дня їх нарахування, не створених у повному обсязі спеціальних резервів на покриття можливих збитків; наданого субординованого кредиту; позик, виданих банкам, небанківським кредитно-фінансовим організаціям, небанківським фінансовим організаціям. Залучений довгостроковий субординований кредит включається в розрахунок капіталу 2-го рівня в сумі, що не перевищує 50% величини базового капіталу 1-го рівня, таким чином: у період, що перевищує 5 років до закінчення терміну повернення кредиту, – в повній сумі; у останні 5 років до закінчення терміну повернення кредиту – за залишковою вартістю. Залишкова вартість залученого довгострокового субординованого кредиту визначається шляхом ділення кількості повних місяців, що залишилися до погашення, на 60 і множення на повну величину довгострокового субординованого кредиту.

Якщо сума вирахувань з капіталу 2-го рівня перевищує його величину, частина вирахувань, що залишилася, вилучається з непрофільного капіталу 1-го рівня. Якщо сума вирахувань з непрофільного капіталу 1-го рівня перевищує його величину, частина вирахувань, що залишилася, вилучається з базового капіталу 1-го рівня.

Статутний капітал (його частина) та інші джерела капіталу (фонди, субординований кредит тощо) не вклю-

чаються в розрахунок капіталу, якщо для їх формування інвесторами (акціонерами, учасниками і іншими особами, що беруть участь у формуванні джерел капіталу банку) використано кошти і (або) інше майно, прямим або непрямим (через третіх осіб) джерелом якого є майно, надане самим банком, і (або) майно, надане іншими особами, у разі, якщо банк, прямо або опосередковано (через третіх осіб) перейняв на себе ризики несення втрат, що виникли у зв'язку з наданням банку вказаного майна, у тому числі шляхом прямого або непрямого (через третіх осіб) повернення (передачі, надання) такого майна інвесторові або розміщення коштів у нього (або за його дорученням (наказу) у третіх осіб) на рахунках і (або) у вкладах.

У розрахунок показників співвідношення базового капіталу 1-го рівня банку і величини ризиків, співвідношення капіталу 1-го рівня і величини ризиків, співвідношення капіталу банку і величини ризиків приймається величина кредитного, ринкового і операційного ризиків. При цьому величина кредитного ризику коригується таким чином:

- ✦ зменшується на суму участі банку в статутних капіталах юридичних осіб в розмірі від 10 до 20% статутного капіталу юридичної особи;
- збільшується на суму:
- ✦ участі банку в статутних капіталах юридичних осіб (за винятком банків, небанківських кредитно-фінансових організацій, небанківських фінансових організацій) у розмірі більше 10% статутного капіталу емітента;
- ✦ майна, переданого банком в довірче управління; позик, виданих фізичним особам, індивідуальним підприємцям, юридичним особам (за винятком банків, небанківських кредитно-фінансових організацій, небанківських фінансових організацій);
- ✦ не виплачену (не поставлену) у встановлений термін по угодах, здійснюваних на умовах «постачання проти платежу» і «платіж проти платежу»;
- ✦ розрахованого перевищення сумарної величини кредитних ризиків щодо інсайдерів і взаємозв'язаних із ними осіб над її максимальним розміром, встанов-

леним відповідними нормативно-правовими актами, за вирахуванням розрахункового розміру спеціальних резервів на покриття можливих збитків у відповідній цьому перевищенню частині.

Усі вказані суми, що збільшують величину кредитного ризику, включаються в розрахунок показників капіталу з коефіцієнтом, що дорівнює 12,5.

Графік поступового введення змін, передбачених стандартом Базель-III у частині капіталу, наводиться в *табл. 2*. Конкретні терміни як для країн – членів Базельського комітету з банківського нагляду, так і для країн, що не входять в нього, можуть різнитися. Нові стандарти Базеля-III матимуть вплив на діяльність усіх банків, але його сила залежатиме від типу і розміру конкретного банку. Для більшості відносно невеликих банків актуальним буде збільшення вимог за розміром і якістю капіталу, ліквідністю і часткою позикового капіталу (левериджу).

Банки зі складнішою структурою зіткнуться зі змінами відносно кредитного ризику контрагентів, сек'юритизації, жорсткішим механізмом по ринкових ризиках тощо. Багато організацій в різних країнах не відповідають вимогам Базеля-II, проте наглядові органи повідомляють про їх намір у майбутньому перейти до схеми Базель-III, що створює неоднозначну ситуацію. Якщо організація має впровадити Базель-II перед впровадженням Базеля-III, необхідно вибрати платформу, досить гнучку для плавного переходу від моделі Базель-II до моделі Базель-III. Також це рішення повинно мати чіткий поетапний план дій, що дозволяє ефективно перейти від системи Базель-II до системи Базель-III, а також потребують розробки механізми розрахунку регулятивного капіталу і система складання регулятивних звітів.

Впровадження стандартів Базель-III виходить лише за межі регуляторної сфери, оскільки через збільшення вимог до капіталу ефективно розміщення капіталу і максимізація прибутковості з урахуванням ризиків стають проблематичними. Утім результати дослідження Паулет Е. канадського досвіду доводять, що нові правила є обґрунтованими і скарги банківських установ стосовно прийняття Базель-III є невинуватими [10, с. 91]. Новий коефіцієнт

Таблиця 2

Графік поступового введення змін, передбачених стандартом Базель-III у частині капіталу, % (побудовано за даними [9])

Показник	Рік						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Мінімальні коефіцієнти капіталу:							
– базового капіталу	3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
– капіталу 1-го рівня	4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
– сукупного капіталу	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Буфер консервації капіталу				0,625	1,25	1,875	2,5
Мінімальні коефіцієнти капіталу із буфером консервації							
– базового капіталу	3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
– сукупного капіталу	8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5
Поступове виключення деяких активів з базового капіталу 1-го рівня (відкладених податкових активів, прав на обслуговування іпотечних кредитів і фінансових інструментів тощо)		20	40	60	80	100	100

капіталу змушує банки мобілізувати більшу ліквідність, але при цьому прибутковість не знижується, оскільки вища капіталізація спрощує умови рефінансування діяльності на фінансовому ринку. Застосування стандартів Базель-III висуває також нові вимоги до звітності. Державні наглядові органи можуть збільшити вимоги по кількості та якості даних у звітах наглядовим органам і оновити зміст існуючої звітності щодо достатності капіталу. Відповідні додаткові відомості також мають бути доведені до ринку за допомогою розширеного Компонента 3 (розкриття інформації).

Термінологія нормативно-правових актів НБУ відрізняється від тієї, яка вживається у міжнародному стандарті Базель-III. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» регулятивний капітал банку – це сукупність основного та додаткового капіталів [11]. Основний капітал (капітал 1-го рівня) банку включає статутний капітал і розкриті резерви, які створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій і додаткових внесків акціонерів у статутний капітал, загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів. За умови затвердження Національним банком України додатковий капітал (капітал 2-го рівня) може включати: нерозкриті резерви (крім того факту, що такі резерви не відображаються в опублікованому балансі банку, вони повинні мати такі самі якість і природу, як і розкритий капітальний резерв); резерви переоцінки (основні засоби та нереалізована вартість «прихованих» резервів переоцінки в результаті довгострокового перебування у власності цінних паперів, відображених у балансі за історичною вартістю їх придбання); гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти. Додатковий капітал не може бути більш як 100 % основного капіталу.

Певним кроком на шляху впровадження міжнародних стандартів Базель-III в українську практику стало схвалення законопроекту, яким передбачається збільшення мінімального розміру статутного капіталу банку до 500 млн грн, що сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків та, відповідно, зниженню ризиків для вкладників і, як наслідок, збільшенню довіри до банків з боку їх клієнтів [12]. Банки, створені до набрання чинності цим Законом, зобов'язані протягом десяти років привести розмір статутного капіталу у відповідність з його вимогами. Вказаний Закон містить також ряд норм, орієнтованих на спрощення процедур при купівлі інвестором (зокрема, державою) неплатоспроможного, перехідного банку, а також проведення негайної капіталізації банку у зв'язку з різким погіршенням загального стану фінансового ринку. Це стосується надання дозволів, погоджень та проведення реєстрації державними органами (Національний банк, Антимонопольний комітет, Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку України) як необхідних чинників для забезпечення ефективності заходів з відновлення фінансового стану банків.

ВИСНОВКИ

1. Ключові зміни Базеля-III включають: підвищення мінімальних вимог до базового капіталу, до капіталу першого рівня і до власного капіталу (з урахуванням захисного буферу консервації і контрциклічного буферу), посилення вимог до компонентів базового капіталу найвищої якості; наявність п'ятирічного перехідного періоду; зменшення

капіталу банку на вартість інвестицій у дочірні і фінансові організації, що знижує ризики перехресного володіння.

2. Стандарти Базель-III спрямовані на підвищення здатності банківського сектора амортизувати зовнішні і внутрішні шоки, пов'язані з фінансовим і економічним стресом, і таким чином понизити ризик поширення вторинних ефектів від фінансового сектора на реальний сектор економіки. Актуальність їх впровадження в банківську систему України обумовлена потребами залучення іноземних інвестицій і необхідністю забезпечення відповідності діяльності вітчизняних банків міжнародним стандартам капіталу і ліквідності.

3. Невисока капіталізація банківської системи України, проблеми з ліквідністю на фінансових ринках не можуть бути приводом для відмови від повноцінного впровадження рекомендацій Базеля-III. Проте їх конкретний практичний механізм повинен відповідати реальним можливостям українських банків. Вони, зважаючи на настання ряду об'єктивних причин, мають вжити заходи щодо: скорочення неефективного капіталу і збільшення ліквідності; реструктуризації бухгалтерських балансів для поліпшення якості капіталу, що забезпечує ефективне управління обмеженими ресурсами; коригування бізнес-моделей для створення гнучких і оперативних структур з ефективним капіталом, високою ліквідністю і дешевими банківськими продуктами. Реалізація нових правил Базель-III вимагатиме істотного перегляду стратегії банківського планування, зокрема стратегії управління капіталом і ризиками банків, які мають знижуватися.

4. З урахуванням рекомендацій Базель-III у нормативно-правових актах НБУ необхідно: ввести поняття «базовий капітал 1-го рівня», виключити з капіталу 1-го рівня безстрокові фінансові інструменти і привілейовані акції; відмінити діюче обмеження, що капітал другого рівня не повинен перевищувати капітал першого рівня; включити в капітал 2-го рівня динамічні резерви в сумі, не більше 1,25 % суми активів, зважених з урахуванням ризику, а також безстрокові фінансові інструменти і привілейовані акції.

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування рекомендацій із посилення наглядового процесу для корпоративного управління ризиками і планування капіталу відповідно до Компоненту III Базельських стандартів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Довгань Ж. М. «Базель-III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Ж. М. Довгань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1(10). – С. 224 – 229.
2. Сениц П. М. Правові інструменти регулювання розвитку банківської діяльності в Україні / П. М. Сениц // Бізнес Інформ. – 2014. – № 3. – С. 325 – 329.
3. Лавренюк В. В. Онтологія природи та сутність системно важливих банків / В. В. Лавренюк // Бізнес Інформ. – 2014. – № 5. – С. 363 – 369.
4. Глебова Н. В. Розкриття інформації у фінансовій звітності банківських установ відповідно до МСФЗ і вимог Базельського комітету / Н. В. Глебова // Бізнес Інформ. – 2012. – № 11. – С. 236 – 240.
5. Крупка І. М. Сучасні міжнародні вимоги регулювання ліквідності банків / І. М. Крупка, Х. П. Паньків // Бізнес Інформ. – 2013. – № 6. – С. 337 – 341.
6. Скаско О. І. Удосконалення системи управління ризиками в банках України / О. І. Скаско // Бізнес Інформ. – 2014. – № 1. – С. 274 – 279.

7. Міщенко В. Базель-III: нові підходи банківського регулювання / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник НБУ. – 2011. – № 1. – С. 4 – 9.

8. Matz L. Liquidity Risk Measurement and Management: Basel III And Beyond by L. Matz. – London: Xlibris, Corp., 2011. – 614 p.

9. Базель-III. Новые стандарты капитала и ликвидности – часто задаваемые вопросы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.moodyanalytics.com/~media/Regional/Russia/Publications/2011/2011-01-01-Basel-III-FAQs.ashx>

10. Паулет Е. Негласна практика Базель-III: дані по банківській системі Канади та етичним банкам / Е. Паулет // Банки та банківські системи країн світу : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2011. – Т. 4. № 3. – С. 85 – 92.

11. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III (Редакція від 04.06.2014, підстава 1261-18) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо упередження (мінімізації) негативного впливу на стабільність банківської системи: Проект Закону України № 4938 від 27.05.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=51112&pf35401=302299>

REFERENCES

“Basel-III. Novye standarty kapitala i likvidnosti - chasto zadavaemye voprosy” [Basel-III. New standards for capital and liquidity - Frequently Asked Questions]. <http://www.moodyanalytics.com/~media/Regional/Russia/Publications/2011/2011-01-01-Basel-III-FAQs.ashx>

Dovhan, Zh. M. “«Bazel-III» u zabezpechenni finansovoi stiikosti bankivskoi systemy” [“Basel III” in ensuring the financial stability of the banking system]. *Visnyk UBS NBU*, no. 1 (10) (2011): 224-229.

Hliebova, N. V. “Rozkryttia informatsii u finansovii zvitnosti bankivskykh ustanov vidpovidno do MSFZ i vymoh Bazelskoho komitetu” [Disclosures in the financial statements of banks under IFRS and Basel Committee requirements]. *Biznes Inform*, no. 11 (2012): 236-240.

Krupka, I. M., and Pankiv, Kh. P. “Suchasni mizhnarodni vymohy rehuliuвання likvidnosti bankiv” [Current international regulation of banks' liquidity requirements]. *Biznes Inform*, no. 6 (2013): 337-341.

Lavreniuk, V. V. “Ontolohiia pryrody ta sutnist systemno vazhlyvykh bankiv” [Ontology nature and essence of systemically important banks]. *Biznes Inform*, no. 5 (2014): 363-369.

[Legal Act of Ukraine] (2000). <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=51112&pf35401=302299>

Matz, L. *Liquidity Risk Measurement and Management: Basel III And Beyond* by L. Matz. London: Xlibris, Corp., 2011.

Mishchenko, V., and Nieznamova, A. “Bazel-III: novi pidkhody bankivskoho rehuliuвання” [Basel-III: new approaches to banking regulation]. *Visnyk NBU*, no. 1 (2011): 4-9.

Paulet, E. “Nehlasna praktyka Bazel-III: dani po bankivskii systemi Kanady ta etychnym bankam” [Covert practice of Basel-III: Data on the banking system in Canada and ethical banks]. *Banky ta bankivski systemy krain svitu*, vol. 4, no. 3 (2011): 85-92.

Skasko, O. I. “Udoskonalennia systemy upravlinnia ryzykamy v bankakh Ukrainy” [Improving risk management in banks of Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 1 (2014): 274-279.

Senyshch, P. M. “Pravovi instrumenty rehuliuвання rozvytku bankivskoi diialnosti v Ukraini” [Legal instruments of regulation of banking activities in Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 3 (2014): 325-329.